

A HÁBORÚ UTÁNI FIATALSÁG.

Még gyerek szemmel állottak a katonavonatok előtt, féltő anyákat bízattak a forradalomban a gyerek bátorságával, bizonytalan lett előttük a jövő és az elhelyezkedés már a középiskolában és a kultúrfőlény intellektuális munkanélküliséget teremtett, mire bejutottak az egyetemre. Alig voltak és már probléma voltak. Egy békeháború rokkantjai, akikről állami akcióban «kellene» úgy, ahogy gondoskodni, akiket sajnálni kell, mert nincs meg előttük a fixfizetés pszichózisában szenvedő magyar világ csöndes és biztos, diploma mellé járó jóléte. Az apák olyan sajnálkozva beszéltek ezekről a fiúkról, mint a rokkantokról szoltak annakidején. Kezdték látni, hogy ezeknek nehezebb és átalakítóbb volt a háború, mint nekik. Az apáknak, akik túléltek kevésbé volt meghatározó és irányadó valami, mint a fiúknak, akik nem éltek, hanem beleszülettek. Akik előtt ők most idegenül állanak, mert egy más világ fejeződik ki bennük, mint amilyen az övék volt. Akik idegenek és akiktől félni kell, mert bizonytalan és különös lehet az az élet, amit majd teremteni fognak. Ha majd az idő természetszerűen elviszi őket oda, ahol és amikor már csak ők teremthetnek.

Mikor ennek a generációnak a szellemi keresztmetszetét akarom megrajzolni és egy esetleg várható fejlődési irányát sejtetni, még nincs rá *egy* jellemző szó. Ezt nem a mostani állásfoglalásai fogják megmutatni, hanem az, amit ő tud a maga számára teremteni. Nem az, hogy miképp fogadja az érte lett akciókat, hanem az, hogy mint áll majd a maga lábán. És, ha mégis szót akarnék rá találni, talán azt mondanám: háborúutáni ember.

* * *

Közvetlen előzői még háborús emberek voltak. Azok, akik első fiatal éveikben jutottak ki a frontra. Velük első és legfogékonyabb kibontakozásuk napjaiban a valóságos élettől merőben idegen területen egy hadvezetőség rendelkezett. Jó és rossz nem volt, ítélkezés nem állhatott meg. Rendelkezés volt csak, parancs és parancsnokság, ami irányít. Tudták és tudják, hogy mi a jó, de mert annakidején nem volt fontos a véleményük, most már lemondással veszik azt, hogy véleményt kellene alkotniok. Az első fiatal éveik kipusztították belőlük azoknak a normáknak a szükségességében való hitet, amelyek szerint később az életüket igazíthatták volna. Az Erich Kaestnerek és Körmendiek generációja nincsen otthon a háborúutáni világban és megveti a háborúelőtti. Átmenetet jelentenek két kulturális fejlődés határvonalán és energiátlanul elbuknak a békeháborúban, mert: «jól feleltek» a fronton.

Ők azok, akiket ma fiatalágnak szokás tartani, mert ők a legfiatalabbak, akiknek művészeti jelentkezése már látszik.

«A harminchárom fiatal költő közül egy sem idősebb negyvenévesnél», írta Babits Mihály a Nyugat-anthológia előszavában. És egy se, illetve egy volt fiatalabb harmincnál. Ez az irodalmi másodgeneráció mégsem talált, még harmincéves korában sem más jogcímet az együttes fellépésre, mint a maga «fiatalágát.» És az előszó, ami egy könyv keretében bevezeti őket, a hivatalos

kritikának hagyja annak a megállapítását, hogy ezek a fiatalok tipikusan öregek. Egy kikristályosodott lehiggadt művészet tudatos részletkultuszával megannyi poeta doctus. A «Nyugat» második generációjában egyenesen megtagadja a kezdők forradalmi örökségét és egy külön akadémiaiá hátrál. A kultúrforradalmat teremtő apák fiában az örökség már legföljebb egy szociális tendencia szem előtt tartásában jelentkezik és néha abban, hogy a magánéletben, kiki bemutatkozásának első szavával «baloldalinak» vallja magát.

Új írók? Egy regénysorozat, illetve könyvsorozat, amely ezt a másodgenerációt szólaltatja meg, így nevezte őket. Még Kassákot is, aki vezéerköltő volt már a forradalomban és háborúelőtti marxizmusnak keresi ma is a háborúutáni talajt. Néha tipikusan polgári írásokban. Hogy ők legyenek azok, akik személyükben előrejelezzék a háborúutáni művészet kezdeteit, az nagyon valószínűtlen. Mert az apák forradalmához kapcsolódnak a nagyapák naturalizmusának a stílusával, látták a háborút és a forradalmakat, sőt benne éltek pro vagy kontra, tehát képtelenek megítélni azt, ami az ezek utáni fejlődést meghatározza. Az elhibázott, vak-vágányokra tért és saját formáját ki nem futott forradalom szellemi lendületét talán az ő lelkesedésük vitte. Emlék nekik, tehát nem tudnak ítéletet mondani róla, fölényesen és objektíven.

* * *

A másodgeneráció materializmusával szemben az első generációja a «Nyugatnak» már Babits Mihályban egy új spiritualizmus hirdetésével próbálja megtalálni a folytatóit — az unokákban. A «baloldaliak» Anthológiájának összegyűjtője középkori himnuszokat fordít és előadói pódiumról hirdeti, hogy: «a középkor nagy kor, mert hinni tudott». A materialista forradalmárral szembezegezi a szellemi forradalmárt, a materialista internacionalizmussal a középkori treuga dei internacionalizmusát, a latin költészet és a katolikus vallás internacionalizmusát. A földönjáró, de égbetekintő emberét, aki állampolgár Istenben, szerelmes Istenben és költő Istenben.

* * *

Tormay Cecil magyar legendáriumot állít össze... A nemzeti alapon álló magyarságnak nincsen céhhé tömörült írógárdája, vagy legalábbis nem hirdeti magát együvértartozónak egy cél érdekében valónak. És ha a «Napkeletnek», mint folyóiratnak a szerepét és hivatottságát keressük, talán megtaláljuk abban, hogy nem annyira céhbéli irodalmat, hanem inkább olvasókat nevelt és teremtett magának. Nem az írókban, hanem inkább az olvasókban találta meg a maga egyfajta fiatalságát. A rezonáló közönségben, amely kiábrándulva az egyedül újat jelenteni akaró baloldali mentalitásból leszámolt az önmaga értékeivel és a maga világát jobban látja egy spirituális, mint egy materiális vonalon kiteljesedőnek. Nem tagadja meg a szociális tendenciákat és messze van a szalonirodalom kúriákat és gentryvilágot mutogató struccpolitikájától. De nem látja be, hogy miért kelljen politikában újért egy régi marxizmushoz, irodalomban újért a régi irányregényhez fordulni egy újnak hitetett régi propaganda szolgálatában.

És az a számtalanszor elgúnyolt, elparentált «nemzeti keresztény» jelleg, igazi tiszta fogalmazásában mégis csak legrokonszenvesebb azok közül az eszmék, vagy alkalmi társulások közül, amelyek ma kulturális tényezőket visznek. Lehet, hogy ez eddig csak rezonáló közönség kialakításával, tehát negatív, nehezen érzékelhető úton hatott. De ez a negatív hatás föltételezhette eddig is egy aktív és fiatal gárda kialakulásának a lehetőségét. Amelyik a szélesebb rezonáló körzetből kinöve új és ható fogalmazását adja elfáradt elképzelések-

nek. Amik azért lettek fáradtakká, mert fölületes szavak voltak sokszor, nem pedig tudott és kidolgozott irány, eszme és közösség.

Ennek a közösségnek tartalmat adó és hatást elindító hordozói, hitem szerint, elsősorban friss talajon nőtt fiatalok kell legyenek. Németh Antalnak a «Napkelet» júliusi számában közölt beszéde az irodalom és a világnézet összefüggését vette címül és nem hiába. Irodalom akkor teljesíti kultúrmisszióját, ha *hat* és akkor *hat*, ha világnézet szolgálatában és szolgálatba állításával indul. Nem valami rosszul értelmezett «liberalizmus» összeszedetlenségével ad hoc társulásával. Ilyen «világnézeti irodalom» hordozóit és hirdetőit keresi ez a tanulmány. És ennek a fiatalságnak a jelentkezését és hangját várjuk. Hiszem, hogy szót fognak kérni, amint szót kértek ezek a sorok.

* * *

A «Nyugatnak» van egy fiatalsága, amely látható, tehetséges, de legfeljebb színárnyalatokban produkálja az újat, amit a generációja hozni tud. Végso dekadenciáját mutatja egy művészeti fejlődésnek, bizonyos általános kultúrnívót, ennek nem süllyed alája és ebből nincs, aki kiemelkedjék. Ezzel a kissé akadémikus szinttel körülbelül el is veszti azt a fiatalságát, amely csak lendülettel élheti ki és értetheti meg a maga értékeit. Egy öreg fiatalság itt minden régi mentalitásnál és elavult elvnel jobban megöli magát — a következő fiatal generáció számára.

Ha művelődésünk mai grafikonjának a menetét vizsgáljuk, akkor ez a «Nyugat»-beli másodgeneráció, amely fiatalság jogcímmel szerepel, különálló valami, elhatárolt és csak önmagát fejlesztő sziget. A szerves folytatásban szerepe nemigen lehet.

Viszont, ha a háborúutáni ember lényegét és pszichológiáját keresem, akkor az okok inkább azt az eredményt mutatják, hogy ennek a valószínű új kultúrfejlődésnek a menetét elsősorban egy a közönségben kiteljesedő fiatalság fogja felismerni és követni.

Mert: háborúutáni korunk meglehetősen kiábrándult az egyéniség kultuszából. A jövő költője nem az lesz, aki új stílust és valami különös hangot hoz, hanem az, aki a háborúutáni embert kifejezi és szimbóluma, ideálja lesz. Nem az, akin elcsodálkozunk, hanem az, akiben magunkra ismerünk.

* * *

Ady Endre talán éppen ezért nem a holnap költője. Nem példamutató, akit követni fogunk, hanem magányos hegycsúcs, ami mellett a szerves kultúrellet elhalad, nem folytatja, hanem leginkább csudálkozik rajta. Akik Ady Endre helyére álltak, sokan és nem egyedül, mint ő, természetesen nem «folytathattak.» És ha némi folytatásról lehet beszélni, azt is legfeljebb szociális tendenciák hirdetésében láthatjuk, de más céllal, más stílussal és más vonalon. Az utolsó konstruktív magyar költő, aki hibátmutató magyarságát korbácsnak hordozta egy kultúrfejlődés segítésére még nem ismerhette a «holnap erőseit». Akik utána jöttek, úgy viszonylanak hozzá, mint a századforduló költői Arany Jánoshoz. És az «északfok, titok, idegenséget» langyos őszi nap-sütéssé enyhítették.

A századvég költői egy csöndes századfordulóban voltak egy enyhe epigonkultúra jegyében költők. A ma harmincévesei egy századfordulónál élesebb kultúraforduló enerváltjai, dekadensei. És ha a Nyugat «a» fiatalságot ezekben fogja látni, akkor nem találja meg a maga fiatalságát.

De ha ezek és azok, akik folyóiratokban és könyvekben itt-ott elszórtan jelentkeztek, nem jelentik a háborúutáni művészetet, még nyitva marad a kér-

dés, hogy ki jelentheti és a pesszimisták szerint jelentheti-e valaki egyáltalában? A háborúutáni ember pszichológiai alakulását vizsgálván jutunk el talán addig, hogy milyen stílusban fog ez a művészet, ami még csak nyomokban látható, kialakulni, miért fog harcbaszállni és fog-e harcbaszállni egyáltalában.

Ugyanaz az Ady Endre, aki látván az eredményt, 19-ben megérezhette: «ez nem az én forradalmam», ma kimondhatná: «ezek nem az én fiataljaim», sőt még csak nem is az őrá alapozott akadémia.

* * *

Ha a közeljövő magyarságának valószínű kulturális és művészeti tulajdonságait keressük, azoknak a lelki habitusát kell vizsgálnunk, akik kulturális közéleti téren még csak ma jelentkeznek. Az, aki ennek a fejlődésnek a mai lehetővétevéit keresi, vissza kell menjen addig a fiatalságig, amelyik ma még önálló frontként nem jelentkezett sem nyomdafestékekben, sem egyebütt. Azokig, akik a háború után kezdték látni és élni az életet, akik ma legfeljebb túl vannak huszadik esztendejükön, de akik mindenképpen innen kell legyenek a harmincon. És ez a kutatás ma még nem támaszkodhat kétségbevonható tényekre, csak valószínű lélektani indokolásokra, arra, hogy más körülmények és a háborúutáni világ mássá alakítottak egy generációt, mint amilyenek az előzői voltak.

Amit a tanulmányíró itt egy pozitív kritika mérlegén lemérhet, nagyon kevés. Ami valószínűvé teszi, sőt csaknem biztossá, hogy lesz egyszer egy ilyen pozitív kritika alá kerülő külön háborúutáni művészeti fejlődés, az nagyon sok.

Ennek a generációnak a teljesítőképességével szemben talán a legtöbb támogató érvet a többi generációknak újathozásra való fizikai képtelensége adja. Ilyen negatív érvet nagy tömeggel lehetne fölsorakoztatni. Ha a korhatárokat kissé elnagyolva vennők, akkor a húszéves generáció fölötti mindkét generáció csaknem teljesen kiesik a számításból, hogy ha azt nézzük: teremhetnek-e hosszabb időre szóló új kultúrfejlődést. Az egyik generáció, amelyik már a háború előtt kezdte játszani a maga vezetőszerepét, amelyik a háború után nem új magyarságot, hanem «nemzeti megújhódást» teremtett a jövőre nézve, már csaknem teljesen kiesik a számbavehetőek közül éppen a kora miatt. Ezek közül számosan, mert még bennegyökereznek a háborúelőtti néhány év világában, képtelenek voltak a háború után azt, aminek a háborús határvonal szükségyszerűségét és változottságát kétségen kívül bebizonyította, szükségesnek elismerni. A háború, mint túlélt epizód, mint része az életüknek, nem lehetett határvonal annak a kultúrának és művészetnek az életében, amit ők kezdtek és ők folytattak. Erre talán nem is kell mást mondanom, mint, hogy ez a generáció sok képviselőjében még Ady Endre észrevételéig és értékeléséig sem jutott el és hogy az apák és fiúk problémája talán éppen ott leli nyitját, hogy a fiúk olyanok, amilyen fiatalok az apák idejében egyáltalában nem voltak, idegenek és mert idegenek az apák könnyen hiszik, hogy veszedelmesek.

A másik generáció, amelyik ezt követte és amelyik, mint generáció is mint probléma szerepel: a háborús fiataloké, a harmincéveseké. Ezek nagyon kevese tudhat azon az első benyomáson túlemlkedni, hogy a háborúban egy egészen hamis, természetellenes, nagyon pesszimista képet kapott az emberiségről. És hogy ennek következtében az emberiség kultúrájáról a véleménye nihilista, annyira megbélyegző, hogy már hitetlen, vagy legjobb esetben félti a hitét és nem is meri eljuttatni magát addig, hogy véleményt adjon. Művészeti megszövegezést adjon, arról az emberi tulajdonsághalmazról, amely neki első élményeül a háború kínlóadásait adta.

Ettől a két generációtól, amelyek ma már még a mi fiatalsági értékeléseink mellett is beleérték valami csekély közszereplésbe, fejlődésüknek módzatai miatt a háborútáni változott világ szellemi irányaira vonatkozólag *remélni* esetleg lehet valamit, de nagyon keveset lehet *várni*. Hogy ez a változott háborútáni világ van, arra elég legyen csak két tömegmozgalom létreutalnom, a fascizmuséra és a nemzeti szocializmuséra. És arra, hogy az új olasz irodalomban éppen az idősebb írók azok, akik idegennek érzik a háborútáni világ újabb és izmosabb jellegét és bemutatják azt, hogy a maguk generációjának ehhez a világhoz köze nagyon nehezen lehet. Mert belátják, hogy az 1910-es évek messzebb vannak ettől a világtól, mint akár a középkor.

* * *

Maradna az a generáció, amelyet a háború, mint elsődleges végérvényesen és elnyomóan determináló élmény érintetlenül hagyott: a háborútáni emberé. Akiknek a háború még csak az apa háborúja volt, a forradalom még idegen és érthetetlen eszmék és indulatok hiábavaló szikrázása, amivel szemben tíztizenkét éves korában még érzelmi álláspontot is legfeljebb valami értetlen csudálkozásban foglalhatott.

Ha ennek a generációnak az első és uralkodó tulajdonságát keresném, azt mondhatnám róla, hogy: születésétől fogva objektív. A szélsőbaloldaltól nem némely öregebb gersliaszociációja az, ami elriasztja. Ez a generáció objektíven keresi még a szélsőbaloldal eszméit is. Mert meg van győződve arról, hogy, ha objektív ítélettel nem találja neki megfelelőnek a marxi világnézetet, ezt az ítéletét mindig inkább fogja magához illőnek látni, mint a felületes gyűlölködés előítéletét. Biztosabb neki a megismert rossz higgadt elítélése, mint az «ismeretlen rémtől» való bizonytalan rettegés. A szélsőjobbaldaltól pedig sokszor a bajtársi egyesületek ügyetlen német mintájú hazafias ornamentikája riasztja el. Talán minden generációnál kevésbé keresi nálunk ez a nemzedék a jelszót, legyen az politikai téren mértéktelen gyűlölet, vagy irodalmi téren, Adynak mértéktelen destruktívsággal való vádolása. A jelszavak ott ordítottak öntudatuk és véleményalkotásuk ébredésénél, alig voltak és apáik a háborút éltették, alig értették a háborút és sokan — «nem akartak katonát látni.» A nem élt, csak érzett történelemmel szívták magukba a jelszavak eleve-elítélését és véleménnyé ébredő nézeteikbe nem hoztak magukkal semmi elháríthatatlan előítéletet. Képesek objektíven beszélni a kommunizmusról és Trianonról, minden karakánmagyaros és magyarkodó sallang és frázis nélkül. Számolva az érzéseikkel is, de talán sokkal inkább a józanságukkal. A rengeteg ellentét előzőik között és köztük talán éppen e miatt a tárgyilagosság miatt van, mert képtelenek azonnal antikrisztusnak és világrengető bajnak látni kritika nélkül azt, amit az apák és bátyák annak állítanak be. Talán minden más fiatalságnál tekintélytisztelőbb ez a fiatalság, de a tapasztalat sohasem lehet tekintélye, mert érzik, hogy a ma lényegét a háborútáni világ lényegét csak ők kezdhetik élni és tapasztalni, nem azok, akiknek ehhez összes eddig szerzett élményeiket föl kellene adniok.

Talán nem tévedek, ha elég merészen merem hinni, hogy ennek a fiatalságnak a vezéradó műfaja nem a könnyű költészet lesz, hanem a mélyebb líra. Tanulmánya nem a mások művészetén bogarászó, hiábavaló értekezés, hanem az eszmét adó szellemtörténeti essay. A költője nem a szavakkal tüzelő Petőfi, sőt talán nem is Ady Endre, hanem az ő soraiból kinőtt olyan valaki, aki kortól független és nem par excellence fiatal fölénytel és tárgyilagossággal *földről* és mégis közösségének érző vállalásával nézi a magyarság dolgait és

látja meg a problémáit. És itt torkol ez a fiatalság valami égi perspektívából látó spiritualizmusba.

Hogy az objektivitására némi konkrétumot mondjak, elég legyen megjegyezni, hogy az elszakított részek fiatalsága első vezérkeresésében a mai írók közül Móriczot, Szabó Dezsőt és Kassákot együtt emlegette. Ha ez talán csak időre szóló és kényszerű idegenben való keresés volt is, Szabó Dezső és Kassák nevének együtt emlegetése elég bizonyíték arra, hogy nem vett elő politikai előítéleteket a nevek válogatásában és csakúgy akart a magyar néphez forduló irányokat keresni az «Elsodort falu»-nak, «szélsőjobboldali», nacionalista Szabó Dezsőjében, mint a szélsőbaloldali Kassákban. És pillanatilag sem látta gátló akadálnak, hogy ezek két fronton fejlesztettek és mondtak ki olyan eszméket, amiket ők részleteiben magukénak láthattak.

És éppen e miatt a tárgyilagos, mindent számonvevő felső kritikája miatt hallgat annyira ma ez a fiatalság. Mert nem akarja és nem tudja a maga fiatal és új magyarságát egyik ma meglévő világnézeti politikába, vagy gazdasági világnézetbe se belegyömöszölni. Hanem keresi és várja azt, ami a maga magyarságának úgy kiteljesedése és megfelelője, mint az orosz nép mártírkodó hajlandóságának a kommunizmus materialista vallása, az olaszok római nosztalgiáinak a fascizmus és a sokszor ellenszenves túlzásokba kapó faji németiségnek az ősgermánság kultusza.

* * *

Talán ugyanezért nem tudja ókonzervatív reakciónak látni a sokak előtt diszkreditált színezettel feltűnő keresztény nemzeti jelleget se. És talán magyar mérséklete nem engedi, hogy kétségtelen szociális hajlandóságát és a nemzeti elem iránti rokonszenvét egy csak faji alapra épült, túlzásokkal és jelszavakkal hatástkeltő nemzeti, hanem faji szocializmusba hozdja bele.

Mindezeket a jelleget adó tulajdonságokat a mostani magyar fiatalság jobbjainak egyesüléseiből és ezeknek a belső stílusából látom kiolvashatónak. Olyan negatív jelekből, hogy a némely egyesületek iránti lelkesedés megmarad a fehérasztal iránti lelkesedésnél és annál, hogy a vezetők címeres levélpapírokat használnak. És olyan pozitív jelekből, hogy a Szegedi Fiatalok Művészeti Köllégiumának tizennégy megjelent, vagy előkészületben lévő kiadványa közül egy verseskötet van és egy dráma. A többi tanulmány, népi kiskalendárium vagy folklorgyűjtés.

* * *

Gyerekszemmel álltak a katonavonatok mellett, nagy világtörténeti változások és események zúgtak el a fejük felett és ezek az események nyomot tapostak a lelki felépítésükbe. Közben kisebb impulzusok is hatottak rájuk és nevelésbeli pluszokat kaptak az iskolában, nem gentry-allűrökben nyilatkozó, hanem tizennégyéves fejjel ha még nem is házat, de sátort építő konstruktív jelleget tanultak és szerettek meg a cserkészetben.

A cserkészlet értékelése még mindeddig többnyire megmaradt a nagykalap és a jamboreek szenzációinak a külsőségeinél és legfeljebb a szabadba-jutó gyerek természetkultuszáig jutott el. Azokat az előnyöket, amiket azzal kapott a mai fiatal, hogy gyerekkorában tanulta meg a magyarságot képviselni odakinn, hogy három-négyhetes szoroson egymásraült együttélésben látta meg önmagát a társaiban, még nemigen vették észre és nemigen értékelték. Mert még nem nőtt fel és nem jutott ki a közszereplésben a magyarság bíráló szeme elé az a fiatalság, amely magát és állásfoglalásait ezekre a kapott pedagógiai többletekre is építi.

Talán első pillanatban valószínűtlennek látszik, hogy egy eljövendő generációs magyarság lehetséges és valószínű kultúrájáról és művészetéről szólván a cserkészetnek is kell sorokat szentelni. De . . . ki ne látná azonnal és minden skrupulus nélkül, hogy más lesz az a fiataltság, amelyik vasárnapjait a természet, nyarait a nép és a földben gyökerező élet, külföldlátását pedig a magyarság reprezentálásának a jegyében töltötte el, mint az, amelyik a háborúelőtti évek fülledtségének a dekadenciájában nem látott túl a poros városi körutak imitált pálmáinak a horizonján. Hihetetlen előnye a cserkészetnek, hogy a fiataltság életében föltétlenül jelentkező romantikakultusz idejét előrevitte. Hogy az eszméin és eszközein nevelkedett fiatalságnak az egyetemi hallgató korban dühöngő romantikus és értéktelen megnyilvánulásai bajtársi egyesületek keretein belül és kívül már ártalmatlanok és nem jelentenek munkaelvonást neki. Nem kell talán részletezni azt, hogy az iskolai nevelés, talán az egyházi iskolák kivételével, alig látja meg a keze alá került diákjában a homo ethicust, akit belőle nevelnie kellene és a cserkészet ezt fejlesztgeti iskolán kívüli, tehát a diáknak szimpatikusabb keretben.

A cserkészetből nőtt fiataltság még, mint magát hirdető és új eszmét kristályosító, homogén nevelési alapokra épült fiatalsággrész alig jelentkezett. De a kevés jelentkezése megfelel annak a várakozásnak, amit a holnap Magyarországa ettől a fiatalságtól várhat. Fehér asztalról és magasivásról kevés szó esik, annál több a munkásöregcserkészet problémáiról, ennek a közös alappal rendelkező fiatalságnak a politikai világnézetéről, ennek a fiatalságnak öregcserkészkeretekben tett falujárásairól. Amelyekben azzal egyidőben, hogy az elszakított részekben a népi elem fölkeresésével akarják életben tartani a kisebbségi elnyomás alatt forgácsoló magyarországi magyarságát, nálunk a vidéki és városi ember ellentéteinek tompítását látja céljának.

Talán annak a jelentőségéről sem kell külön szólni, hogy sajtót is teremtett a maga gondolatainak kristályosítására ez a fiataltság, a «Fiatall Magyarság»-ban. Ami, ha egyenlőre sokak szerint a «nyilvánosság kizárásával» is, de mégis komoly belső munkát végez, a maga objektív, mindenholnan szedett értékeket hasznosítani akaró fiataljaiban. És talán az egész háborúutáni fiatalságot képviseli abban, hogy nem szépíró törekvések, «fakadó rügyek» kirakata, hanem tanulmánylap, álláspontok alakításával foglalkozó problémákat látó és megvitató. Világnézetében pedig nem akarja a maga fiatalságát se baloldalba, se jobboldalba tartozónak nevezni, hanem keresi az utat, a maga fiatalságának az útját. Objektivitásával Tabula rasát teremt a saját, új lelki-ségébe. Hogy erre föl lehessen rajzolni a ma értékes összes eszmék eredőjét.

* * *

Ma revideáljuk a liberalizmus álláspontját arról az úgynevezett «sötét» középkorról, amely egy szentferenci világlátást termelt ki magából. Új középkor elé harangoznak a szociális irodalmi nézetekben alakult művészeti szentélyekből is és a spengleri jóslatot az Untergang des Abendlandes-ről a liberalizmus és kapitalizmus alkonyának hirdetésévé módosítják.

A legfiatalabb generáció megtagadja az előttejáró fiatalok történelmi materializmuson alapult földi hitvallását és a földön járó, de égbetekintő ember hitében jobban hisz, mert ennek a hite hit marad és nem cél, ami elmúlik, ha megszűnik cél lenni és eredménnyé válik.

* * *

Hogy a háborúutáni embernek ez hite lesz, azt nemcsak eddigi eszmékben való csalódottsága mutatja. Nemcsak az, hogy még nem látja azt az egyedül

célravigó utat, amin járnia kell, mert hiszi, hogy ezt az utat neki magának kell megépítenie. Hanem az is, hogy nevelkedési spirituális alapokon kívül, vallási keretekben indul el.

Elég legyen ehhez a fiatal katholicizmusra és a Korunk Szavára utalnom. Arra, hogy voltak fiatalok, akik nem restelltek a katholicizmus rugalmasságát bizonyítani és nem féltek, hogy egy antikapitalista tendencia kimondásával a nálunk annyira könnyű helyen álló destruktív jelzöt szerzik meg a maguk számára katolikus keretük ellenére is, sőt a katolikus keretükön belül is. Az aktív katolikus orgánum, ha egész létével és modernségével nem bizonyítana egyebet, mint azt, hogy nem kell föltétlenül marxizmushoz folyamodni azért, hogy fiatalnak és újnak higgyék a fiatalot, eleget tett. Sőt már eddig többet tett azzal, hogy bebizonyította, hogy régibb szellemi tényezőkhöz fiatalnak is könnyebb fordulni, mert minden ellenkező hirdetés ellenére is ma fiatalabb az — ami öregebb. Nem a közelmúlt, hanem a régmúlt.

A protestantizmus terein is errefelé visz az út. Az «aktív protestáns orgánum» talán legjobb hivatását találná abban, hogy protestál az ellen, hogy a liberalizmust és a kapitalizmust összekapcsolják a protestantizmussal.

És még valami. Mindkét vallási keretekben indult fiatalodási folyamatnak objektív tud lenni a véleménye például Adyról. És, amíg az öregebbek legjobb esetben azzal foglalkoznak, hogy Adyt kisajátítsák a maguk kereteinek dicsőségére, itt csaknem egyidőben, csaknem egyező szavakkal tudnak ítéletet mondani azokról, akik Adyt az irodalomban, a szociális problémát a politikában még ma is mumusnak képesek látni.

A katolikus orgánum, amely objektív és érdemmutató kritikát ír egy szociális tendenciájú könyvről, ha a szocialista Kassák Lajos írta is, legvígasztalóbb bizonyítéka annak, hogy a háboruutáni fiataliságnak ítélete van és nem — előítélete.

* * *

Amely sajtótermékkel ezzel a fiatalisággal kapcsolatban most foglalkoztam, az csaknem mind tanulmánylap volt, legtöbbször politikával-elméleti síkon foglalkozó. Ami nem jelenti azt, hogy ezekben az orgánumokban nem kap helyet az irodalom. Sok irodalmi lapnál is jobban helyet kap tanulmányban és kritikában. És sokszor minden irodalmi lapnál értéktudóbban és objektívebben. Hogy ez a fiataliság az essay vonalán indul, nem jelenti azt, hogy nem tudja az irodalom helyét a kultúrában. Sőt talán mindennél jobban tudja, hogy mi az, amit a problémátmutató irodalom jelent a nemzeti élet szerves egészében.

Az előszeretettel a tanulmány írást csak azt mutatja, hogy ennek a fiataliságnak a regénye inkább lesz problémakomplexum, mint mese. Hogy jobban látja magáénak a tudás mélységét, mint a felszíni hangulatot, a lírát, mint a verset, a gondolatot, mint az üres lelkesedést. A lelkesedést hisszük, hogy nem írni, hanem használni fogja. Egyébként nem lehetne fiatalnak nevezni.

Hogy a soktucatnyi fiatal irodalmi lappal nem foglalkoztam, szándékkal történt. Ezek születnek, vannak és nem lesznek. Mert önmagukban hordják a halálukat, mivel vagy becsületes igyekvéssel, adminisztrációjuk, szerveztségük, mindenük néhány fiatal, tőkéjük pedig ezeknek az energiája és támogatatlan lelkesedése. Vagy irányítójuk valaki, aki öregebb és új lappal akarja bevonni magát a fiatalok irodalmával az irodalomba, eszköze és nem létjogosultsága a fiatal szem, tehát nincs létjogosultsága. A fiataliság művészeti megnyilvánulásainak még csak itt-ott elszórt nyitányai jelentkeztek. Olyan sokan, hogy egy sem maradhatott meg. Ezek a szétszórt hangpróbálgatások csak

akkor fonódhatnak majd egy a fiatalság lelkeségét mutató koncertté, ha kiugrik az első, aki ennek a háborúutáni generációnak a hangját megmutatta és önmagában érvényesítette. Ez lehet holnap és lehet holnapután, de a magyar kultúra folytatóinak szükségessége miatt mindenképpen hinnünk kell, hogy meglesz.

* * *

Hogy milyen lesz az a művészet, amit a háború utáni világ és ez a fiatalság kitermel magából, azt még egyelőre csak alapvonalakban lehetne látni és a lehetőségek vázolója egy külön tanulmányt igényelne. De, ahogy egy lehetséges politikai állásfoglalása csak a mai keretek egyedül létjogosultságának és kifejező voltának a tagadásán egy új szintézis lehet, úgy ez a jövő művészet is legfeljebb összetevőiként hordhatja magában a ma kiteljesedett művészeti irányokat.

Hogy a háborúutáni irodalom ezekből a pszichológiai motívumokból fog kinőni, az csaknem bizonyosra vehető. Hogy itt még ma ezen a vonalon semmi művészeti konkrétumra utalni nem lehet, az csaknem természetes. Az a művészeti termés, aminek a fiatalokban való éresét már föltételezzük, a háborúutáni világban nőhet csak és ez a háborúutáni Magyarország ma még nem él. Ma természetes tekintélyenél fogva a háborúelőtti magyarság viszi a szót. Ez a magyarság, ennek a fiatalságnak, amitől semmi sincs távolabb, mint a magyarság mokánybercis és kúriás-táblabírós megfogalmazása, halott. Ez a halott ma még irodalmat, politikát csinál a maga háborúelőtti szellemében és ha sokszor megtalálja is a ma szellemét, otthon nem érezheti magát benne. Ez a fajta elmúlnak és halottnak hihető magyarság csak akkor adhatja át a terét a háborúutáni embernek, ha az minden teóriánál meggyőzőbben, tettel bizonyítja, hogy van, erős, fiatal, új és jobban érzi a mai magyarság lényegét, mint előzői.

Addig: «a halottak hatalmasabbak, mert ők többen vannak».

Szabó Zoltán.

A BOLDOG.

EZ A KIS történet a világháború idején játszódott le, amikor olyan kevés lakás volt Kopenhágában, hogy az iskolákat használták fel lakások céljára. Az összezsúfolt iskolákban tehát csak minden másodnap volt tanítás, ami nagy örömet okozott a gyerekeknek.

A barakkban, melyben két fiúosztályt zsúfoltak össze, középen hatalmas vaskályhában tűz pattogott. A tűzhöz közel ülők elálmosodtak a melegtől, míg a távolabb ülők dermedten összehúzódtak. Künn hóvihar dühöngött. Ha valaki kintről jött, a tanulók gyorsan felhúzták a lábukat, hogy a hideg szél ne érje. A fiúk mozdulatai gépiesek voltak, mert egy gondolat foglalkoztatta őket, mikor jön már Pless. Pless iskola-társuk volt. Egy órával azelőtt küldték haza, hogy megmosakodjék és megfésülködjék. Egy jószívű asszony ugyanis karácsonyi csomagot küldött a legszegényebb tanuló számára.

Az osztály egyértelműen Plesst szemelte ki arra, hogy az ajándékot megkapja. Nemcsak azért, mert Pless a legszegényebb köztük, hanem